

**Zbigniew Landau, Jerzy Tomaszewski,
Zarys historii gospodarczej Polski 1918–1939,
wyd. 6 uzup., Warszawa 1999,
Książka i Wiedza, ss. 352 + tabele, mapa**

Dzięki zabiegom oficyny wydawniczej Książka i Wiedza ukazało się już szóste wydanie pracy Z. Landaua i J. Tomaszewskiego *Zarys historii gospodarczej Polski 1918–1939*. Szerokie kręgi czytelników mają przyjemność stykać się z omawianą książką od roku 1960, kiedy nastąpiło pierwsze jej wydanie. Każde zaś kolejne były unowocześniane o nowe zagadnienia i treści. Do ostatniej aktualizacji materiału pracy skłoniły autorów przeobrażenia w kraju i na świecie, zlikwidowanie cenzury, ukazanie się wielu nowych opracowań historycznych oraz postępy w badaniach szczegółowych prowadzonych przez twórców podręcznika.

Nie uległ zmianie jednak adresat. Autorzy zdają sobie doskonale sprawę, że pomimo dużego zainteresowania sprawami ekonomii i gospodarki po 1989 roku, wiedza w tym zakresie szerokich mas czytelniczych jest często niewystarczająca. Dlatego też podjęli zadanie chociaż częściowej walki z analfabetyzmem ekonomicznym społeczeństwa. Zamiar ten tłumaczy ujęcie w sposób syntetyczny materiału omawianej pracy oraz zaprezentowanie zagadnień i treści najważniejszych.

Niemożliwe stało się całkowite wyrugowanie zagadnień politycznych z treści wykładu. Zagadnieniom politycznym przypisali twórcy rolę pomocniczą w wyjaśnianiu ewolucji gospodarki polskiej okresu międzywojennego. Całkiem inna rola przypadła natomiast zagadnieniom społecznym. Autorzy starają się je traktować całościowo z problemami gospodarczymi, ukazując ich wzajemne powiązania i relacje. Dzięki obiektywnej ocenie sytuacji bytowej poszczególnych grup społecznych i ich drobniejszych części czytelnik poznaje kontrasty w położeniu poszczególnych części składowych społeczeństwa. Ucząc myślenia państwowego, twórcy dają do zrozumienia każdemu, że niemożliwy jest dobrobyt państwa bez osiągnięcia zamożności całego społeczeństwa.

W porównaniu do poprzednich wydań rozbudowano część książki poświęconą sytuacji gospodarczej na rynkach europejskich i światowych. Autorzy starają się wpoić czytelnikowi globalny sposób myślenia w rozważaniu problemów gospodarczych. Nie zapominają jednak o specyficznych cechach strukturalnych polskiej

gospodarki. Traktują Polskę międzywojenną jako część światowego rynku: pracy, kapitału, produkcji przemysłowej i rolniczej. Tak wszechstronne spojrzenie umożliwia twórcom nie tylko wyjaśnienie czytelnikom podstawowych mechanizmów kierujących gospodarką, ale również daje możliwość ujawnienia wielkich kłopotów i przeciwności, z jakimi w tym okresie zmagala się polska gospodarka.

Nie zapomnieli autorzy również o problemie mniejszości narodowych. Obraz życia społeczeństwa Polski lat 1918–1939 został uzupełniony szczegółowymi informacjami dotyczącymi sytuacji ekonomicznej Żydów, Białorusinów i Ukraińców. Dzięki temu czytelnik może dokładnie prześledzić podejście kolejnych ekip rządowych do trudnej i złożonej problematyki mniejszości narodowych. Czytający ma także okazję do porównania sytuacji bytowej ludności polskiej i pozostałych grup narodowych.

Jeśli chodzi o strukturę pracy, to nie uległa ona większym zmianom, ma charakter chronologiczny. Na osi czasu dwudziestolecia międzywojennego autorzy zwracają uwagę na najważniejsze kwestie ówczesnej gospodarki. Zaliczają do nich zniszczenia wojenne, proces odbudowy kraju, gospodarczą integrację ziem polskich, zjawisko inflacji, reformę walutową Władysława Grabskiego. Wiele miejsca poświęcają również zjawiskom światowego kryzysu gospodarczego oraz rozmiarom i roli państwa w gospodarce.

Właściwy wykład poprzedza wprowadzenie, ukazujące w sposób jasny i przejrzysty stan ekonomiczny poszczególnych ziem polskich u progu niepodległości. Pozwala to czytelnikowi ocenić wielkość i znaczenie zmian, jakie dokonały się w kraju w latach 1918–1939. Poszczególne rozdziały pracy zostały podzielone na paragrafy rzeczowe dotyczące problematyki przemysłu i rolnictwa. W porównaniu z wydaniem wcześniejszym autorzy więcej miejsca poświęcili rzemiosłu i komunikacji. Tą zmianę należy tłumaczyć przede wszystkim rozwojem szczegółowych badań dotyczących omawianego materiału. Za mało, według mojej opinii, miejsca poświęcono zagadnieniom bankowym, spółdzielczym i kredytowym. Ta luka wymaga w przyszłości uzupełnienia i rozbudowy. Treść wykładu kończy bilans gospodarki Polski międzywojennej.

Ocena stanu ówczesnej gospodarki Polski wzbudzała i wzbudza wiele emocji i dyskusji. Autorzy również dziś, analizując zmiany gospodarcze w Polsce w roku 1913 i 1938, oceniają je jako stagnację, choć dostrzegają wiele pozytywnych aspektów. Kondycję polskiego przemysłu ukazują przez pryzmat następujących wskaźników: ilość produkcji przemysłowej na jednego mieszkańca kraju oraz procentowego wskaźnika ludności robotniczej Polski międzywojennej. Proces dekoncentracji polskiego przemysłu przedstawiają w oparciu o zmiany liczby wielkich i średnich zakładów przemysłowych w roku 1928 i 1938.

Innowacją jest nowe spojrzenie na dane statystyczne dotyczące produkcji rolniczej. Autorzy zwracają uwagę na rozbieżności w szacowaniu plonów i zbiorów przez urzędy gminne oraz korespondentów rolnych GUS. Skłoniło to autorów do jeszcze bardziej krytycznej oceny statystyki rolnej. Są to nowe postulaty badawcze, na które w swych badaniach muszą zwrócić uwagę wszyscy zajmujący się problematyką rolną.

Wiele kontrowersji wzbudziły środki zaradcze, które według autorów mogły uzdrowić stan ekonomiczny ówczesnej Polski. Wydaje mi się, że autorzy zbyt wielką rolę w tej mierze przypisują przeprowadzeniu radykalnej reformy rolnej. Należy zwrócić uwagę, że na taką reformę rolną nigdy nie było zgody przedstawicieli większej własności rolnej. Również słabość środków finansowych, jakimi na ten cel rozporządzał rząd Polski, nie rokowała powodzenia tak głębokich zmian. Poprawa sytuacji polskiej wsi możliwa była tylko przy sprzyjających okolicznościach w kraju i na świecie. Mam tu na uwadze takie czynniki, jak wzrost opłacalności produkcji rolnej, rozwój oświaty wiejskiej, rozbudowa przemysłu oraz kolonizacja wewnętrzna. Dobra sytuacja gospodarki polskiej musiała współgrać z korzystną koniunkturą cen produktów rolnych na rynkach światowych oraz możliwościami emigracyjnymi. Tylko te czynniki mogły poprawić kondycję polskiej wsi.

Uzupełnieniem pracy są odsyłacze do literatury i źródeł. Autorzy wykorzystują je tam, gdzie przytaczają cytaty lub dane statystyczne. Tylko w niektórych przypadkach przypisy wyjaśniają terminy szczególnie ważne dla treści wykładu. Zmusza to czytelników słabo orientujących się w terminologii ekonomicznej do korzystania ze specjalistycznych słowników i encyklopedii.

Rekompensatą za ograniczony zasób informacji politycznych jest załącznik obejmujący składy osobowe kolejnych gabinetów Polski lat 1918–1939. Ostatnie wydanie zostało poszerzone dodatkowo o wykaz marszałków sejm i senatu oraz prezydentów II Rzeczypospolitej.

Zmodyfikowano i rozbudowano również bibliografię. Zaktualizowano literaturę szczegółową, zwracając baczną uwagę na prace, które ukazały się po 1986 roku. Pozwala to czytelnikowi uchwycić nowe kierunki badań i pogłębić wiedzę o omawianym okresie.

Praca traktująca o historii gospodarczej nie może się obejść bez tablic, które w sposób czytelny i rzeczowy oddają dynamikę i kształt przekształceń gospodarczych. Omawiana praca w sposób mistrzowski jest w nie zaopatrzona. Jedyna usterka to nieadekwatne umieszczenie tablic w stosunku do tekstu.

Plusem ostatniego wydania książki jest również zamieszczenie fotografii, mimo że nie jest ich dużo i dotyczą tylko spraw finansowych i bankowych. Należy mieć nadzieję, że w przyszłych wydaniach będzie ich więcej, co znacznie wpłynie na atrakcyjność publikacji.

Reasumując należy stwierdzić, że autorzy przedstawili syntezę dziejów gospodarczych Polski lat 1918–1939 w sposób obiektywny i rzeczowy. Nie ulegli przy tym wpływowi koniunktury politycznej i z nią związanym zawirowaniom, co świadczy niewątpliwie o poważnym podejściu do tematyki badawczej. Publikacja, jako jedna z nielicznych na rynku księgarskim, pozwala szerokim kręgom czytelniczym zrozumieć procesy i przemiany ekonomiczne ówczesnej Polski. Ułatwia to niewątpliwie klarowny język, oraz trafne, zwięzłe ujęcie treści wykładu. Jej lektura stanie się niewątpliwie dla wielu stymulatorem do dalszego zgłębiania zagadnień z zakresu historii gospodarczej.